

Η ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

● **Του Αλέξανδρου Ταπάκη**
Επιθεωρητή Δημοτικής Εκπαίδευσης

Πολλές φορές τέθηκε το ερώτημα αν τα παιδιά που διαβάζουν βιβλία ή ακούνε τους ενήλικες να τους διαβάζουν βιβλία (τα πιο μικρά παιδιά που δεν ξέρουν να διαβάζουν) αναπτύσσουν μια πιο ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Το θέμα λοιπόν, με το οποίο θα καταπαστούμε

σήμερα είναι αν η ανάγνωση βιβλίων είτε από μεγάλους σε παιδιά, είτε αργότερα και από τα ίδια τα παιδιά, βοηθά στη

- γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού
- γνωστική ανάπτυξη του παιδιού
- στην ανάπτυξη γενικά της προσωπικότητας του παιδιού.

Γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού

Ο ρυθμός ανάπτυξης της γλώσσας στη νηπιακή και προσχολική ηλικία είναι θεαματικός. Το παιδί παρουσιάζει τα πιο κάτω στάδια ανάπτυξης της γλώσσας:

A. 1 έτος Λέει τις πρώτες λέξεις.

B. 18 μηνών Λέει τηλεγραφικές προτάσεις δύο λέξεων με ουσιαστικά, ρήματα και επίθετα.

Γ. 3 ετών Προτάσεις σύνθετες με χρήση επιρρημάτων, αντωνυμιών και προθέσεων.

Δ. 4-5 ετών Λέει σωστές γραμματικές προτάσεις.

Οι έρευνες δείχνουν ότι η τακτική ανάγνωση βιβλίων στα παιδιά προσχολικής ηλικίας διευκολύνει **τη μετάβαση από το ένα στάδιο στο άλλο**, αλλά και κατ' επέκταση βοηθά στην ανάπτυξη της προφορικής έκφρασης των παιδιών, στον **εμπλουτισμό του λεξιλογίου τους, αλλά και στη βελτίωση του γραπτού τους λόγου**, αργότερα, στη σχολική ηλικία. Επίσης η φιλιαναγνωσία συμβάλλει πολύ στον εμπλουτισμό των γενικών και εγκυκλοπαιδικών γνώσεων.

Σε αυτό το ερώτημα απαντά με επιστημονικό τρόπο και μια έρευνα, που έγινε στην Αμερική το 1985 από την Εθνική Αμερικανική Επιτροπή για την Ανάγνωση και κατέληξε στο πιο κάτω συμπέρασμα. «Η κατ' εξοχήν σημαντικότερη δραστηριότητα, για να οικοδομήσουμε τις γνώσεις που απαιτούνται για την μελλοντική επιτυχία στην ανάγνωση, είναι η μεγαλόφωνη ανάγνωση εκ μέρους των ενηλίκων για χάρη των παιδιών».

1. Η επιλογή του βιβλίου

Η επιλογή κάποιου βιβλίου που θα διαβάσουμε μαζί με το παιδί ή αργότερα που θα διαβάσει μόνο του, πρέπει να αποτελεί ένα σημαντικό γεγονός.

Πρώτα πρώτα επιλέγουμε κάποιο βιβλίο για ανάγνωση ή βοηθήσουμε το παιδί να επιλέξει. Η επιλογή κάποιου βιβλίου πρέπει να αποτελεί σπουδαία διαδικασία για το παιδί. Είναι όπως τη διαδικασία που επιλέγουμε κάποιο φόρεμα ή ένα παιχνίδι που αρέσει στο παιδί. Έτσι, μπορούμε να επισκεφθούμε μαζί ένα βιβλιοπωλείο ή μια βιβλιοθήκη, για να αγοράσουμε ή να δανειστούμε κάποιο βιβλίο. Η επιλογή γίνεται αφού συζητήσουμε με το παιδί για την **εμφάνιση του βιβλίου, το εξώφυλλό του, τον τίτλο** που λέει πολλά, **την εικονογράφηση**. Αν υπάρχει μια μικρή **περίληψη στο εσώφυλλο** τη διαβάζουμε και μετά αποφασίζουμε μαζί.

2. Διαβάζουμε μαζί με το παιδί

Διαβάζουμε **μαζί με το παιδί**. Καθόμαστε κάπου αναπαυτικά και ήσυχα σ' ένα χαλάκι, στον κα-

ναπέ, στη βεράντα, στο τζάκι αν είναι χειμώνας, στο κρεβάτι, λίγο πριν κοιμηθεί κ.ο.κ. Παίρνουμε το κατάλληλο ύφος, διαβάζουμε με αγάπη τόσο προς το βιβλίο που κρατάμε, όσο και προς το παιδί μας. Αυτή η αγάπη φαίνεται από το ύφος που διαβάζουμε, από την ικανοποίηση και τη χαρά που νιώθουμε και μοιραζόμαστε με το παιδί μας. Η ανάγνωση του βιβλίου μπορεί να συνοδεύεται με ένα ποτήρι ζεστή σοκολάτα ή ένα δροσερό χυμό.

3. Τι κάνουμε μετά την ανάγνωση

Οι γονείς και παιδαγωγοί πρέπει να δίνουν ερεθίσματα στο παιδί, να ενισχύουν τις προσπάθειές του και να παρέχουν πολλές ευκαιρίες για συζήτηση του περιεχομένου. Επομένως η απλή ανάγνωση του κειμένου δεν είναι αρκετή. Πρέπει να συνοδεύεται:

Με ερωτήσεις κατανόησης της πλοκής του κειμένου. Ζητούμε από τα παιδιά να μας απαντούν με συνεχή λόγο τριών ή τεσσάρων τουλάχιστον προτάσεων. Δεν αρκούμαστε σε μονολεκτικές απαντήσεις. Προσπαθούμε να προκαλέσουμε μια κουβεντούλα μαζί με το παιδί.

1. Το ρωτάμε τι του άρεσε, τι δεν του άρεσε, με ποιον ήρωα θα ήθελε να μοιάσει κ.ο.κ.

2. Ζητούμε από τα παιδιά να εντοπίσουν κάποιες **φράσεις κλειδιά** από το κείμενο.

3. Η **δραματοποίηση** του περιεχομένου, ιδίως όταν γίνεται στη σχολική τάξη από πολλά παιδιά, ο αυτοσχεδιασμός πάνω σε κάποια στοιχεία του κειμένου, η άσκηση στον γραπτό λόγο με ερεθίσματα την ιστορία, η οργάνωση παιχνιδιών με έμφαση στους ήχους και τη σημασία των λέξεων, είναι πολύ καλές δραστηριότητες, που βοηθούν πάρα πολύ στη γλωσσική, στη νοητική, αλλά και στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.

4. Ύστερα, μπορεί να ζητήσουμε από το παιδί να ζωγραφίσει κάτι που του άρεσε, να μάθουμε κάποιο τραγουδάκι που έχει μέσα το βιβλίο κ.ο.κ. Μερικά βιβλία συνοδεύονται και από κάποιους ψηφιακούς δίσκους ή κάποιες κασέτες, που τα παιδιά ακούνε πολύ ευχαρίστως.

Αυτές όλες οι δραστηριότητες μπορούν να γίνονται από γονείς και παιδαγωγούς και βοηθούν το παιδί **να αναπτυχθεί γλωσσικά, νοητικά και συναισθηματικά**. Πολλές τέτοιες δραστηριότητες πρέπει να γίνονται και σίγουρα γίνονται στη σχολική τάξη, όπου τα παιδιά ομαδικά μπορούν να απολαύσουν ένα λογοτεχνικό κείμενο και να κάνουν πολλές δραστηριότητες για εμπέδωσή του.

Έρευνες παιδαγωγών και ψυχολόγων έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα παιδιά τα οποία είχαν από μικρά επαφή με βιβλία, ακούγοντας ιστορίες ή βλέποντας εικόνες σε αυτά, **είχαν πολύ καλύτερη**

σχολική επίδοση από τα παιδιά τα οποία δεν έρχονταν σε επαφή με βιβλία.

Οι ειδικοί χωρίζουν τα βιβλία σε δύο κατηγορίες: τα λογοτεχνικά βιβλία (παραμύθια, ιστορίες, ποιήματα κ.λπ) και τα πληροφοριακά βιβλία, αυτά δηλαδή που παρέχουν κάποιες πληροφορίες (το δάσος, τα ζώα κ.λπ).

Έχουν φτάσει στο συμπέρασμα, λοιπόν, ότι η ανάγνωση **λογοτεχνικών** κειμένων ενθαρρύνει **συναισθηματικές** αντιδράσεις, ενώ η ανάγνωση **πληροφοριακών** κειμένων αναπτύσσει τις νοητικές ικανότητες και δεξιότητες του παιδιού. Ανεξάρτητα από το είδος των έργων που επιλέγονται, πρωταρχική σημασία έχει να παρέχουμε στα παιδιά **πλούσιο λεξιλόγιο** και συντακτικό και να μην περιοριζόμαστε μόνο στο λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί το παιδί. Η παροχή πιο αναπτυγμένων μορφών της γλώσσας, από αυτές που ήδη χρησιμοποιεί το παιδί, λειτουργεί θετικά στη **γλωσσική του ανάπτυξη**.

Γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού

Κάποιος που είναι πιο ειδικός μπορεί να επιλέξει κάποια βιβλία που καλλιεργούν τη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού, όπως αυτά που με παιγνιώδη τρόπο παίζουν με τις λέξεις, βρίσκοντας συνώνυμες ή ομόηχες λέξεις ή παίζοντας με λέξεις που έχουν τις ίδιες καταλήξεις κ.ο.κ.

Οι δυνατότητες που προσφέρουν τα παιδικά αναγνώσματα στην ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας μπορούν να συνοψισθούν στα ακόλουθα:

Φέρνουν το παιδί σε επαφή με **πιο αναπτυγμένες μορφές και δομές της γλώσσας**, που δεν έχει την ευκαιρία να ακούσει στο οικογενειακό και ευρύτερο περιβάλλον. Αυτό ισχύει κυρίως σε μας στην Κύπρο που λόγω της κυπριακής διαλέκτου, το παιδί δεν έχει την ευκαιρία να ακούσει ή να μιλήσει το ίδιο σε μια εμπλουτισμένη πανελλήνια δημοτική γλώσσα.

Φυσικά αγαπούμε και δεν υποτιμούμε την κυπριακή διάλεκτο, τη μιλούμε στα σπίτια μας, στον δρόμο, στην εργασία μας και γενικά στην καθημερινή μας ζωή. Δεν πρέπει ούτε και μπορούμε να την καταργήσουμε. Αλλά εκείνο που πρέπει να κάνουμε είναι να εμπλουτίζουμε το λεξιλόγιο των παιδιών μας και να τους συνδέσουμε όσο μπορούμε περισσότερο με τη γλώσσα στην οποία θα γράφουν ή θα χρησιμοποιούν σε μια επίσημη συζήτηση. Γι' αυτό εμείς στην Κύπρο πρέπει να διαβάζουμε στα παιδιά περισσότερα βιβλία, για εμπλουτισμό της γλωσσικής ικανότητάς τους και να τους δίνουμε την ευκαιρία να εκφράζονται ελεύθερα τόσο στην κυπριακή διάλεκτο, αλλά και στην πανελλήνια δημοτική.

Η ανάγνωση βιβλίων και η γνωστική ανάπτυξη του παιδιού

Η ανάγνωση εξωσχολικών βιβλίων βοηθά στη σταδιακή ανάπτυξη της σκέψης και της νοημοσύνης. Τα παιδιά που διαβάζει βιβλία αναπτύσσει τις δεξιότητες της παρατήρησης, της σύγκρισης, της ταξινόμησης, της οργάνωσης, της περίληψης, της εφαρμογής και της κριτικής. Θα εξηγήσω πιο κάτω δύο από τις δεξιότητες αυτές για να καταλάβουμε όλοι:

1. Παρατήρηση

Τα βιβλία με πλούσια εικονογράφηση είναι μια θαυμάσια ευκαιρία για ανάπτυξη της παρατηρητικότητας του παιδιού. Οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί πρέπει να παροτρύνουμε τα παιδιά να παρατηρούν με προσοχή τις εικόνες και να κάνουν προσεκτικά τις παρατηρήσεις τους.

2. Σύγκριση

Η ικανότητα της σύγκρισης μπορεί να αναπτυχθεί με τη σύγκριση δύο βιβλίων με το ίδιο θέμα λ.χ. ο Πινόκιο δύο διαφορετικών συγγραφέων ή η Κοκκινόσκουφίτσα σε διαφορετικές εκδόσεις κ.ο.κ. Τα παιδιά μπορούν να κληθούν να κάνουν συγκρίσεις των ηρώων, της εικονογράφησης, της πλοκής του έργου κ.ο.κ. Αυτό φυσικά μπορεί να γίνει σε παιδιά μέσης σχολικής ηλικίας δηλαδή, πάνω από δέκα χρόνων.

Η ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού

Είναι δύσκολο να καταδειχθεί μέσα από έρευνα η επίδραση της ανάγνωσης βιβλίων στην ανάπτυξη **της προσωπικότητας** του παιδιού, παρόλα αυτά θεωρείται αυτονόητη η επίδραση των λογοτεχνικών έργων στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Κυρίως οι ψυχολόγοι συμφωνούν ότι η ανάγνωση λογοτεχνικών έργων μπορεί να βοηθήσει το παιδί στην κατανόηση και αποδοχή των συναισθημάτων του, στην πρόσκτηση νέων αντιλήψεων και στην απόκτηση ταυτότητας.

Μέσα από την ανάγνωση μιας ιστορίας το παιδί ταυτίζεται με τους χαρακτήρες της ιστορίας, **κατανοεί καλύτερα τα συναισθήματα των άλλων. Παρακολουθεί αντιδράσεις και συμπεριφορές που μοιάζουν με τις δικές του. Μεταφέρεται σε ένα κόσμο διαφορετικό και εκτονώνει επιθυμίες και συναισθήματα, που δεν είναι αποδεκτά στην πραγματικότητα.**

Μια καλή ιστορία πάντως βοηθάει το παιδί να ξεκαθαρίσει τα συναισθήματά του. Για παράδειγμα, ας πάρουμε **τα παραμύθια**. Δεν αναφέρονται σε προβλήματα της σύγχρονης εποχής, αλλά ασχολούνται με ζητήματα και καταστάσεις που έχουν μια δι-

αχρονική επικαιρότητα και πανανθρώπινη σημασία, υπερβαίνοντας τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες.

Γενικά, τα παιδικά αναγνώσματα μπορούν να συμβάλουν στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού με τους πιο κάτω τρόπους:

A) Παρέχουν την ευκαιρία στο παιδί να **αντιληφθεί τα αισθήματα, συναισθήματα και διάφορες ψυχολογικές συμπεριφορές και αντιδράσεις, που υπάρχουν τόσο στα λογοτεχνικά έργα, όσο και στην καθημερινή ζωή.** Μπορεί π.χ. να δει μέσα από κάποια λογοτεχνικά κείμενα ότι η αγάπη και η ζήλεια για το νεογέννητο αδελφάκι είναι φυσιολογικά συναισθήματα, μπορούν να συνυπάρχουν, αλλά σίγουρα η αγάπη πάντα θα νικά.

B) Οι πράξεις και οι αντιδράσεις των λογοτεχνικών χαρακτήρων δημιουργούν **πρότυπα συμπεριφοράς** που υποβοηθούν το παιδί να αντιμετωπίσει δυσκολίες και προβλήματα. Εδώ έγκειται και η δεξιότητα του συγγραφέα. Μέσα από μια αβίαστη σκηνή που περιγράφει, μπορεί να **μεταδώσει σωστά διδακτικά μηνύματα προς τα παιδιά.** Η έμμεση αυτή διδασκαλία είναι πολύ πιο αποτελεσματική από οποιαδήποτε άλλα ηθικά διδάγματα.

Γ) Η ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων βοηθάει το παιδί στο να γνωρίσει δύσκολες τραυματικές καταστάσεις, που μπορεί να βιώσει σε κάποια στιγμή και το ίδιο, όπως

η μετακόμιση σε ένα νέο, ξένο προς αυτό περιβάλλον, το διαζύγιο των γονιών, ή ένας θάνατος στην οικογένεια.

Δ) Επίσης, κάτι άλλο, που είναι και το σπουδαιότερο, η ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων ενισχύει τη διαμόρφωση της **αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης** του παιδιού. Σε αυτή την κατεύθυνση βοηθούν πολύ τα βιβλία που ασχολούνται με τις οικογενειακές και διαπροσωπικές σχέσεις. Σήμερα, ιδίως που η παραδοσιακή πολυμελής οικογένεια έχει συρρικνωθεί και έχουμε οικογένειες με ένα ή δύο παιδιά μόνο, το παιδί χρειάζεται να βιώνει τις σωστές οικογενειακές σχέσεις που μπορεί να βρει σε κάποια λογοτεχνικά έργα. Αυτά θα το βοηθήσουν να καταλάβει καλύτερα τον εαυτό του, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά του και να έχει και την αυτοεκτίμηση, αλλά και την αυτογνωσία, για να μπορέσει να ξεπεράσει κάποια ελαττώματα και αδυναμίες του.

Τέλος θα πρέπει να επισημανθεί ότι ακόμη και τα **βιβλία γνώσεων** μπορούν επίσης να συμβάλουν στην αυτοεκτίμηση του παιδιού τονώνοντας την αυτοπεποίθησή του, καθώς το παιδί μαθαίνει, πληροφορείται, ακολουθεί οδηγίες, και εισέρχεται στον κόσμο των μεγάλων. Ακόμη και το γεγονός ότι έχει την ικανότητα να διαβάζει πολλά και διαφορετικά βιβλία, μπορεί για ένα παιδί να λειτουργήσει θετικά στην εικόνα του εαυτού του, όπως αυτή διαμορφώνεται στα κρίσιμα χρόνια της παιδικής ηλικίας.

